ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
PAOLO MENGOZZI
της 6ης Μαρτίου 2012 [1]

Υπόθεση C-49/11

Content Services Ltd
κατά
Bundesarbeitskammer

[αίτηση του Oberlandesgericht Wien (Αυστρία)για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως]

«Προστασία των καταναλωτών — Συμβάσεις εξ αποστάσεως — Οδηγία 97/7/ΕΚ — Άρθρο 5 — Πληροφορίες τις οποίες ο καταναλωτής πρέπει να "λαμβάνει" με "μόνιμο υπόθεμα" — Πληροφορίες διαθέσιμες σε δικτυακό τόπο και προσβάσιμες στον καταναλωτή μέσω υπερσυνδέσμου»

1. Η παρούσα υπόθεση, η οποία ανάγεται σε αίτηση για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως του Oberlandesgericht di Vienna, παρέχει τη δυνατότητα στο Δικαστήριο να επεξηγήσει τον τρόπο με τον οποίο οι καταναλωτές οι οποίοι συνάπτουν συμβάσεις εξ αποστάσεως πρέπει να λαμβάνουν τις πληροφορίες που προβλέπει το δίκαιο της Ένωσης, και πιο συγκεκριμένα εν προκειμένω η οδηγία 97/7/ΕΚ [2] (στο εξής: οδηγία). Η οδηγία προβλέπει ειδικότερα, στο άρθρο 5, ότι μετά τη σύναψη συμβάσεως εξ αποστάσεως ο καταναλωτής πρέπει να «λαμβάνει» επιβεβαίωση για ορισμένες πληροφορίες με «μόνιμο υπόθεμα». Το πρόβλημα που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου έγκειται στο αν πρέπει να θεωρηθούν ως παρασχεθείσες στον καταναλωτή με μόνιμο υπόθεμα πληροφορίες οι οποίες είναι διαθέσιμες στον δικτυακό τόπο του πωλητή και στις οποίες οι καταναλωτές μπορούν να έχουν πρόσβαση μέσω ενός συνδέσμου (link) που του υποδεικνύεται κατά τον χρόνο συνάψεως της συμβάσεως.

I – Νομικό πλαίσιο

2. Η οδηγία 97/7/ΕΚ περιλαμβάνει σειρά ελάχιστων αναγκαίων διατάξεων [3] που προβλέπουν ελάχιστα όρια προστασίας του καταναλωτή κατά τη σύναψη συμβάσεων εξ αποστάσεως.

1 — Γλώσσα του πρωτοτύπου: η ιταλική.

2 — Οδηγία 97/7/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 20ής Μαΐου 1997, για την προστασία των καταναλωτών κατά τις εξ αποστάσεως συμβάσεις (ΕΕ L 144, σ. 19).

3 — Κατά το άρθρο 14 αυτής, μάλιστα, τα κράτη μέλη μπορούν να προβλέψουν αυστηρότερες διατάξεις προκειμένου να διασφαλίσουν υψηλότερο επίπεδο προστασίας του καταναλωτή.

3. Το άρθρο 4 της οδηγίας προβλέπει ότι τίθενται στη διάθεση του καταναλωτή [4], πριν από τη σύναψη της συμβάσεως εξ αποστάσεως, ορισμένες πληροφορίες: οι πληροφορίες αυτές αφορούν, συγκεκριμένα, την ταυτότητα του προμηθευτή, τα χαρακτηριστικά του πωλούμενου αγαθού ή της παρεχόμενης υπηρεσίας, την τιμή, τα έξοδα παραδόσεως, τον τρόπο πληρωμής, την ύπαρξη δικαιώματος υπαναχωρήσεως.

4. Το άρθρο 5 έχει τον τίτλο «Έγγραφη επιβεβαίωση των πληροφοριών» και ορίζει ορισμένες πληροφορίες τις οποίες ο καταναλωτής πρέπει (εκ νέου) να λαμβάνει, κατά την εκτέλεση της συμβάσεως, με «μόνιμο υπόθεμα». Η διάταξη αυτή έχει ως εξής:

«1. Σε εύθετο χρόνο, κατά την εκτέλεση της συμβάσεως, και το αργότερο κατά τη στιγμή της παράδοσης όσον αφορά τα αγαθά τα οποία δεν πρόκειται να παραδοθούν σε τρίτους, ο καταναλωτής λαμβάνει επιβεβαίωση, με έγγραφα ή άλλο μόνιμο υπόθεμα ευρισκόμενο στη διάθεσή του και στο οποίο έχει πρόσβαση των πληροφοριών που αναφέρονται στο άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχεία α' έως στ', εκτός εάν οι πληροφορίες αυτές έχουν ήδη δοθεί στον καταναλωτή πριν από τη σύναψη της συμβάσεως, με έγγραφο ή άλλο μόνιμο υπόθεμα ευρισκόμενο στη διάθεσή του και στο οποίο έχει πρόσβαση.

[…]

2. Η παράγραφος 1 δεν εφαρμόζεται στις υπηρεσίες που εκτελούνται με χρήση μέσου επικοινωνίας εξ αποστάσεως, εφόσον οι υπηρεσίες αυτές παρέχονται άπαξ και τιμολογούνται από τον φορέα του μέσου επικοινωνίας εξ αποστάσεως. Εντούτοις, ο καταναλωτής πρέπει οπωσδήποτε να μπορεί να πληροφορείται τη γεωγραφική διεύθυνση του καταστήματος του προμηθευτή, όπου μπορεί να απευθύνει τις καταγγελίες του».

5. Η οδηγία δεν περιλαμβάνει ορισμό της έννοιας «μόνιμο υπόθεμα». Η εν λόγω έννοια ορίζεται εντούτοις από τον νομοθέτη της Ένωσης σε άλλα νομοθετικά κείμενα [5]. Θα επισημάνω στο σημείο αυτό τα κύρια κείμενα.

6. Κατά το άρθρο 2, στοιχείο στ', της οδηγίας 2002/65/ΕΚ [6], ως μόνιμο υπόθεμα νοείται «κάθε μέσο που επιτρέπει στον καταναλωτή να αποθηκεύει πληροφορίες απευθυνόμενες προσωπικά σε αυτόν, κατά τρόπο προσπελάσιμο για μελλοντική αναφορά επί χρονικό διάστημα επαρκές για τους σκοπούς που εξυπηρετούν οι πληροφορίες, και το οποίο επιτρέπει την ακριβή αναπαραγωγή των αποθηκευμένων πληροφοριών».

4 — Στην απόδοση της οδηγίας στην ιταλική γλώσσα, όσον αφορά τις μνημονευόμενες στο άρθρο 4 και στο άρθρο 5 πληροφορίες, χρησιμοποιείται το ίδιο ρήμα «λαμβάνω» (ricevere). Στην πλειονότητα των λοιπών γλωσσικών αποδόσεων, όμως, οι πληροφορίες κατά το άρθρο 4 πρέπει απλώς να «τίθενται στη διάθεση» του καταναλωτή, ενώ μόνο για τις πληροφορίες που μνημονεύονται στο άρθρο 5 επισημαίνεται ότι πρέπει να τις «λαμβάνει» ο καταναλωτής. Βλ., για παράδειγμα, τις αποδόσεις της οδηγίας στη γαλλική, στην αγγλική, στη γερμανική, στην ισπανική και στην ολλανδική γλώσσα. Βλ., επίσης, κατωτέρω, το σημείο 24 των προτάσεων.

5 — Στην πραγματικότητα, ο περιλαμβανόμενος στο άρθρο 5, παράγραφος 1, της οδηγίας 97/7/ΕΚ όρος δεν αποδίδεται με τον ίδιο τρόπο σε όλες τις γλωσσικές αποδόσεις άλλων οδηγιών οι οποίες περιλαμβάνουν σχετικό ορισμό. Για παράδειγμα, η ιταλική έκδοση των κανόνων με τους οποίους ορίζεται η έννοια αυτή δεν χρησιμοποιεί την έκφραση «μόνιμο υπόθεμα» αλλά «σταθερό υπόθεμα». Είναι, όμως, προφανές ότι βούληση του νομοθέτη ήταν να αναφερθεί στην ίδια έννοια, όπως καταδεικνύει η συγκριτική εξέταση των γλωσσικών αποδόσεων των οδηγιών που περιλαμβάνουν σχετικό ορισμό, στην πλειονότητα των οποίων η χρησιμοποιούμενη ορολογία είναι πανομοιότυπη με τη χρησιμοποιούμενη στην οδηγία 97/7/ΕΚ. Βλ., για παράδειγμα, στις αποδόσεις στην αγγλική («durable medium»), γαλλική («support durable»), γερμανική («dauerhafter Datenträger») και ισπανική («soporte duradero») των προαναφερθέντων κειμένων.

6 — Οδηγία 2002/65/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 23ης Σεπτεμβρίου 2002, σχετικά με την εξ αποστάσεως εμπορία χρηματοοικονομικών υπηρεσιών προς τους καταναλωτές και την τροποποίηση των οδηγιών 90/619/ΕΟΚ του Συμβουλίου, 97/7/ΕΚ και 98/27/ΕΚ (ΕΕ L 271, σ. 16).

7. Κατά το άρθρο 2, σημείο 12, της οδηγίας 2002/92/ΕΚ[7], ως μόνιμο υπόθεμα νοείται «κάθε μέσο που παρέχει στον πελάτη τη δυνατότητα να αποθηκεύει πληροφορίες που απευθύνονται προσωπικά σε αυτόν, κατά τρόπο ώστε να μπορεί να ανατρέχει σε αυτές μελλοντικά, για το απαιτούμενο από τους σκοπούς των πληροφοριών χρονικό διάστημα, και που επιτρέπει την αμετάβλητη αναπαραγωγή των αποθηκευμένων πληροφοριών». Η ίδια διάταξη προβλέπει, επίσης, στο επόμενο εδάφιο, ότι, ειδικότερα, στην έννοια του μόνιμου υποθέματος «συμπεριλαμβάνονται δισκέτες, CD-ROM, DVD και ο σκληρός δίσκος του υπολογιστή του πελάτη όπου αποθηκεύεται το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο, ενώ δεν συμπεριλαμβάνονται οι ιστοσελίδες του Διαδικτύου, εκτός εάν μια τέτοια ιστοσελίδα πληροί τα κριτήρια που περιλαμβάνονται στο πρώτο εδάφιο».

8. Τέλος, η νέα οδηγία 2011/83/ΕΕ[8], η οποία πρόκειται να αντικαταστήσει την οδηγία 97/7/ΕΚ, ορίζει στο σημείο 10, του άρθρου 2, ότι ως μόνιμο υπόθεμα νοείται «κάθε μέσο που επιτρέπει στον καταναλωτή ή στον έμπορο να αποθηκεύει πληροφορίες που απευθύνονται προσωπικά σε αυτόν κατά τρόπο προσπελάσιμο για μελλοντική πρόσβαση επί χρονικό διάστημα επαρκές για τους σκοπούς που εξυπηρετούν οι πληροφορίες και το οποίο επιτρέπει την ακριβή αναπαραγωγή των αποθηκευμένων πληροφοριών». Η ίδια οδηγία, στην αιτιολογική σκέψη 23, αναφέρει ότι τα μόνιμα υποθέματα «θα πρέπει να επιτρέπουν στον καταναλωτή να αποθηκεύει τις πληροφορίες για όσο καιρό είναι απαραίτητο γι' αυτόν προκειμένου να προστατεύσει τα συμφέροντά του» και ότι «τέτοια μέσα θα πρέπει να είναι ειδικότερα το χαρτί, τα κλειδιά USB, τα CD-ROM, τα DVD, οι κάρτες μνήμης ή οι σκληροί δίσκοι υπολογιστών, όπως και τα μηνύματα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου».

II – Τα πραγματικά περιστατικά, η διαφορά της κύριας δίκης και το προδικαστικό ερώτημα

9. Η εταιρία Content Services διαχειρίζεται τον δικτυακό τόπο opendownload.de, ο οποίος χρησιμοποιεί τη γερμανική γλώσσα. Έχουν δυνατότητα προσβάσεως σε αυτόν τον τόπο και μπορούν να χρησιμοποιήσουν τις υπηρεσίες του και χρήστες Διαδικτύου που είναι εγκατεστημένοι στην Αυστρία. Πρόκειται για δικτυακό τόπο μέσω του οποίου είναι δυνατή η μεταφόρτωση δωρεάν λογισμικού ή επί πληρωμή δοκιμαστικών εκδόσεων λογισμικού. Προκύπτει, πάντως, από τη δικογραφία ότι ο διακομιστής της εταιρίας δεν φιλοξενεί τα αρχεία μεταφορτώσεως, αλλά απλώς παραπέμπει τους χρήστες στους επίσημους δικτυακούς τόπους των κατασκευαστών των προγραμμάτων. Με άλλα λόγια, ο δικτυακός τόπος opendownload.de αποτελεί συλλογή συνδέσμων σχετικών με προγράμματα τα οποία είναι ελευθέρως διαθέσιμα στο δίκτυο.

10. Προκειμένου να είναι δυνατή η χρησιμοποίηση του δικτυακού τόπου, και επομένως η μεταφόρτωση διαφόρων προγραμμάτων χρησιμοποιώντας τους αναφερόμενους στον τόπο opendownload.de συνδέσμων, απαιτείται η καταβολή συνδρομής, το ύψος της οποίας, κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών της κύριας δίκης, ανερχόταν σε 96 ευρώ κατ' έτος. Η σύμβαση συνάπτεται επιγραμμικώς (online), διά της συμπληρώσεως εκ μέρους του πελάτη μίας διαδραστικής σελίδας στην οποία, ειδικότερα, δηλώνεται, με σημείωση σε σχετικό τετραγωνίδιο, η αποδοχή των γενικών όρων της συμβάσεως και η παραίτηση από το δικαίωμα υπαναχωρήσεως. Οι προβλεπόμενες στα άρθρα 4 και 5 της οδηγίας πληροφορίες, και δη οι σχετικές με το δικαίωμα υπαναχωρήσεως, δεν παρουσιάζονται άμεσα στον πελάτη, ο οποίος όμως μπορεί να τις εμφανίσει κάνοντας κλικ σε σύνδεσμο ο οποίος βρίσκεται στη σελίδα όπου συνάπτεται η σύμβαση.

7 — Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 9ης Δεκεμβρίου 2002, σχετικά με την ασφαλιστική διαμεσολάβηση (ΕΕ L 9, σ. 3).

8 — Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 25ης Οκτωβρίου 2011, σχετικά με τα δικαιώματα των καταναλωτών, την τροποποίηση της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου και της οδηγίας 1999/44/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου και την κατάργηση της οδηγίας 85/577/ΕΟΚ του Συμβουλίου και της οδηγίας 97/7/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου (ΕΕ L 304, σ. 64). Η οδηγία 97/7/ΕΚ καταργείται από τις 13 Ιουνίου 2014 (βλ. άρθρο 31 της οδηγίας 2011/83/ΕΕ).

11. Μετά τη σύναψη της συμβάσεως στον δικτυακό τόπο, ο πελάτης λαμβάνει μήνυμα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου το οποίο περιλαμβάνει ένα όνομα χρήστη και έναν κωδικό προσβάσεως για τη χρησιμοποίηση του δικτυακού τόπου opendownload.de. Στο μήνυμα δεν περιλαμβάνεται, ειδικότερα, καμία ένδειξη σχετικά με το δικαίωμα υπαναχωρήσεως. Στη συνέχεια, ο πελάτης λαμβάνει τιμολόγιο με το οποίο καλείται να καταβάλει το ποσό των 96 ευρώ και υπενθυμίζεται ότι έχει παραιτηθεί από το δικαίωμα υπαναχωρήσεως.

12. Η κύρια δίκη κινήθηκε από το Bundesarbeitskammer, το οποίο αποτελεί οργανισμό αρμόδιο για την προστασία των καταναλωτών: ο οργανισμός αυτός θεωρεί ότι η εμπορική συμπεριφορά της Content Services ήταν παράνομη και ότι η εταιρία αυτή παρέβη τις διατάξεις του δικαίου της Ένωσης και του εθνικού δικαίου σχετικά με την προστασία των καταναλωτών.

13. Η Content Services, η οποία ηττήθηκε πρωτοδίκως, προσέβαλε την εν λόγω πρωτόδικη απόφαση ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου. Εκτιμώντας ότι είναι απαραίτητη για την επίλυση της διαφοράς η έκδοση αποφάσεως εκ μέρους του Δικαστηρίου σχετικά με το πεδίο εφαρμογής του άρθρου 5 της οδηγίας, το εν λόγω δικαστήριο ανέστειλε την ενώπιόν του διαδικασία και υπέβαλε στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Πληροί την απαίτηση του άρθρου 5, παράγραφος 1, της οδηγίας περί των εξ αποστάσεως συμβάσεων, κατά το οποίο ο καταναλωτής πρέπει να λαμβάνει την επιβεβαίωση των αναφερόμενων στη διάταξη αυτή πληροφοριών με μόνιμο υπόθεμα ευρισκόμενο στη διάθεσή του, εφόσον οι πληροφορίες αυτές δεν του έχουν δοθεί ήδη κατά τη σύναψη της συμβάσεως σε μόνιμο υπόθεμα ευρισκόμενο στη διάθεσή του, η πρακτική βάσει της οποίας τίθενται στη διάθεση του καταναλωτή οι πληροφορίες αυτές μέσω ευρισκομένου στον δικτυακό τόπο της επιχειρήσεως υπερσυνδέσμου που περιέχεται σε κείμενο σε σχέση με το οποίο ο καταναλωτής πρέπει να σημειώσει σε σχετικό τετραγωνίδιο ότι το έχει διαβάσει προκειμένου να μπορεί να συνάψει συμβατική σχέση;».

III – Προκαταρκτικές παρατηρήσεις

14. Η διαφορά η οποία αποτελεί αντικείμενο της κύριας δίκης είναι, από πολλές απόψεις, ιδιότυπη, καίτοι δεν είναι μεμονωμένη. Ειδικότερα, σε χώρες όπου χρησιμοποιείται η γερμανική γλώσσα, ο τύπος αναφέρεται συχνά σε περιπτώσεις κατά τις οποίες χρήστες του διαδικτύου, αναζητώντας ελευθέρως διαθέσιμο λογισμικό υλικό, μπόρεσαν να το βρουν μέσω δικτυακών τόπων όπως αυτός τον οποίο διαχειρίζεται η Content Services, συνάπτοντας συμβάσεις συνδρομής χωρίς, εντούτοις, να το αντιλαμβάνονται. Στην Αυστρία, και κυρίως στη Γερμανία, οι διαφορές οι οποίες αφορούν τέτοιου είδους περιστάσεις έχουν ήδη οδηγήσει στην έκδοση πλήθους δικαστικών αποφάσεων.

15. Τα νομικά ζητήματα τα οποία εγείρονται στο πλαίσιο της παρούσας διαφοράς είναι, στο σύνολό τους, πολλά και ενδιαφέροντα [9]. Το αντικείμενο της προδικαστικής παραπομπής είναι πάντως ιδιαίτερα περιορισμένο, καθώς αφορά μόνο τον τρόπο αποστολής των πληροφοριών προς τον πελάτη κατά την έννοια του άρθρου 5 της οδηγίας: θα περιορίσω, για τον λόγο αυτό, τις εκτιμήσεις μου σε αυτό το συγκεκριμένο πλαίσιο.

9 — Ειδικότερα, αμφισβητείται, για παράδειγμα, αν είναι νόμιμη η «παραίτηση» από το δικαίωμα υπαναχωρήσεως την οποία η Content Services επιβάλλει στους πελάτες της. Σύμφωνα με τα στοιχεία τα οποία παρασχέθηκαν από το αιτούν δικαστήριο, η άποψη της Content Services επί του θέματος δεν είναι σαφώς ορισμένη. Η εν λόγω εταιρία άλλοτε αναφέρεται σε παραίτηση του καταναλωτή από το δικαίωμα υπαναχωρήσεως και άλλοτε υποστηρίζει αντιθέτως ότι το δικαίωμα υπαναχωρήσεως δεν υφίστατο, ως προς τις υπηρεσίες της, κατά την έννοια του άρθρου 6, παράγραφος 3, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας.

16. Υπενθυμίζω, πάντως, ότι με το προδικαστικό ερώτημα δεν ζητείται από το Δικαστήριο να ορίσει εν γένει τι ακριβώς συνιστά «μόνιμο υπόθεμα», αλλά μόνο να αποφανθεί αν εμπορική πρακτική, όπως η πρακτική της Content Services, πληροί τις απαιτήσεις της οδηγίας σχετικά με την παροχή ορισμένων πληροφοριών με μόνιμο υπόθεμα. Δεν ζητείται, δηλαδή, να δοθεί πλήρης ορισμός της έννοιας αυτής, αλλά μόνο να κριθεί αν η διάθεση των πληροφοριών σε ιστοσελίδα η οποία είναι προσβάσιμη μέσω συνδέσμου εμφανιζόμενου στον καταναλωτή προ της συνάψεως της συμβάσεως αποτελεί ή όχι παροχή πληροφοριών με μόνιμο υπόθεμα.

17. Καίτοι θα ήταν ευκταίος ο πλήρης ορισμός της έννοιας «μόνιμο υπόθεμα», εκτιμώ ότι πρέπει να ακολουθηθεί η «μινιμαλιστική» προσέγγιση την οποία σιωπηρώς υπαινίσσεται το αιτούν δικαστήριο: αντί ενός γενικού και λεπτομερούς ορισμού είναι σκόπιμο να περιορισθεί το Δικαστήριο να κρίνει αν, υπό περιστάσεις όπως εν προκειμένω, οι προϋποθέσεις περί υπάρξεως μόνιμου υποθέματος πληρούνται ή όχι. Ειδικότερα, θα ήταν δυνατό να δοθεί γενικός ορισμός, πρέπει, όμως να διατυπωθεί με αοριστία, χωρίς να υπεισέλθει σε λεπτομέρειες σχετικά με τις τεχνολογικές μεθόδους με τις οποίες μπορεί να δημιουργηθεί ένα μόνιμο υπόθεμα. Δεν πρέπει, πράγματι, να λησμονείται ότι, σε τομέα όπως των νέων τεχνολογιών, η επιβολή υπερβολικών περιορισμών ενδέχεται να έχει αρνητικές συνέπειες, και σε τελική ανάλυση να θίξει τον ίδιο τον καταναλωτή. Είναι σημαντικό οι τεχνολογικές μέθοδοι για την υλοποίηση συγκεκριμένης ενέργειας (για παράδειγμα, για να συναφθεί μία σύμβαση ή για να παρασχεθούν ορισμένες πληροφορίες στον καταναλωτή) να πληρούν τις απαιτήσεις της οδηγίας. Δεν είναι, αντιθέτως, σκόπιμο να επισημανθούν εκ των προτέρων *ποιες* μπορεί να είναι οι εν λόγω μέθοδοι, καθώς σύντομα οι εξελίξεις της τεχνολογίας θα μπορούσαν να εισαγάγουν νέες μεθόδους, τις οποίες σήμερα δεν είναι δυνατό να φαντασθούμε, αλλά οι οποίες θα μπορούσαν, σε συγκεκριμένες περιπτώσεις, να ικανοποιήσουν ακόμη καλύτερα τις προβλεπόμενες από τον νομοθέτη απαιτήσεις.

IV – Εκτίμηση

Α — *Γενικές παρατηρήσεις*

18. Δεν αμφισβητείται ότι η Content Services δεν απέστειλε στους πελάτες της, μετά τη σύναψη της συμβάσεως, συγκεκριμένη *επιβεβαίωση* για όλες τις πληροφορίες κατά την έννοια του άρθρου 5 της οδηγίας. Κατά την άποψη αυτής της εταιρίας, πάντως, τέτοιου είδους επιβεβαίωση δεν ήταν αναγκαία, στο μέτρο που ο τρόπος με τον οποίο οι εν λόγω πληροφορίες τίθενται στη διάθεση των πελατών κατά την έννοια του άρθρου 4 πληροί και τις απαιτήσεις του άρθρου 5, ειδικότερα την απαίτηση της λήψεώς τους από τον πελάτη με «μόνιμο υπόθεμα»: στην περίπτωση αυτή, όπως προβλέπει το ίδιο το άρθρο 5, εκ των υστέρων επιβεβαίωση των πληροφοριών δεν απαιτείται.

19. Όπως αναφέρθηκε κατά την έκθεση των πραγματικών περιστατικών, για να είναι σε θέση οι εν δυνάμει πελάτες να συνάψουν τη σύμβαση πρέπει να δηλώσουν ρητώς, σημειώνοντας σε ειδικό προς τούτο τετραγωνίδιο, ότι παραιτούνται από το δικαίωμα υπαναχωρήσεως και ότι αποδέχονται τους γενικούς όρους της συμβάσεως. Οι γενικοί όροι της συμβάσεως, το δίκαιο που διέπει το δικαίωμα υπαναχωρήσεως και η ενημέρωση σχετικά με την επεξεργασία των προσωπικών δεδομένων δεν εμφανίζονταν στην ίδια σελίδα, αλλά ήταν δυνατό να εμφανιστούν κάνοντας κλικ σε σύνδεσμο ευρισκόμενο δίπλα στο τετραγωνίδιο περί αποδοχής.

20. Δεν αμφισβητείται ότι οι περιλαμβανόμενες στις ιστοσελίδες πληροφορίες στις οποίες ο εν δυνάμει πελάτης μπορούσε να έχει πρόσβαση, προ της συνάψεως της συμβάσεως, κάνοντας κλικ στον εμφανιζόμενο στη σελίδα συνάψεως της συμβάσεως σύνδεσμο, περιείχαν όλες τις απαιτούμενες πληροφορίες κατά τα άρθρα 4 και 5 της οδηγίας. Το αιτούν δικαστήριο μάλλον εκκινεί από την παραδοχή ότι αυτός ο τρόπος παρουσιάσεως αρκεί για την ικανοποίηση των απαιτήσεων του άρθρου 4 της οδηγίας, αλλά ερωτά αν ισχύει το ίδιο και για τις απαιτήσεις του άρθρου 5.

21. Κατά την Content Services, η απάντηση πρέπει, βεβαίως, να είναι καταφατική. Η διάθεση των πληροφοριών στους πελάτες μέσω ιστοσελίδας στην οποία μπορούν να έχουν πρόσβαση επαρκεί, ειδικότερα, για να θεωρηθεί ότι οι ίδιες αυτές πληροφορίες παρέχονται με μόνιμο υπόθεμα κατά την έννοια του άρθρου 5. Αντιθέτως, κατά το Bundesarbeitskammer, την Επιτροπή και την πλειονότητα των κυβερνήσεων που έχουν υποβάλει παρατηρήσεις, η απλή θέση στη διάθεση του πελάτη των πληροφοριών κάνοντας κλικ σε σύνδεσμο κατά τον χρόνο συνάψεως της συμβάσεως δεν αρκεί για την πλήρωση των επιβαλλόμενων με το προαναφερθέν άρθρο απαιτήσεων.

22. Επισημαίνω ευθύς εξ αρχής ότι, κατά τη γνώμη μου, η άποψη της Content Services δεν μπορεί να γίνει δεκτή: ο τρόπος με τον οποίο η εταιρία αυτή διέθεσε τις πληροφορίες δεν είναι σύμφωνος προς το άρθρο 5 της οδηγίας. Ακολούθως θα εκθέσω συναφώς τους λόγους.

Β — *Οι δύο όψεις της επιβαλλόμενης με το άρθρο 5 υποχρεώσεως*

23. Η οδηγία απαιτεί, εν γένει, η παροχή πληροφοριών προς τον πελάτη, κατά την έννοια του άρθρου 5, να διακρίνεται από δύο βασικά χαρακτηριστικά.

24. Πρώτον, ο πελάτης πρέπει να «λαμβάνει» τις πληροφορίες. Τούτο προϋποθέτει, ειδικότερα, ότι οι πληροφορίες διαβιβάζονται προς αυτόν χωρίς να απαιτείται κατά οποιονδήποτε τρόπο να ενεργήσει για να τις λάβει. Προς τον σκοπό αυτό, πρέπει επίσης να επισημανθεί ότι, στην πλειονότητα των γλωσσικών αποδόσεων της οδηγίας, η έννοια αυτή ενισχύεται από τη διάκριση μεταξύ των πληροφοριών του άρθρου 4 —οι οποίες πρέπει απλώς να «διατίθενται» στον εν δυνάμει πελάτη [10]— και εκείνων του άρθρου 5, οι οποίες πρέπει, αντιθέτως, να «λαμβάνονται» [11]. Το ιταλικό κείμενο της οδηγίας, το οποίο σε αμφότερες τις διατάξεις αναφέρεται σε πληροφορίες οι οποίες «λαμβάνονται» («ricevere»), είναι μοναδικό εν προκειμένω, καίτοι και αυτό επιβεβαιώνει ότι οι πληροφορίες του άρθρου 5 πρέπει να παρέχονται στον πελάτη και όχι απλώς να τίθενται στη διάθεσή του.

25. Ο σκοπός της διατάξεως είναι σαφής: η οδηγία απαιτεί να περιέρχονται στον καταναλωτή ορισμένες πληροφορίες, αναγκαίες ώστε να μπορεί να προβάλει τα δικαιώματά του, αυτομάτως, χωρίς να απαιτείται να ενεργήσει κατά οποιονδήποτε τρόπο. Διαφορετικά, πολλοί καταναλωτές, και δη οι λιγότερο ενημερωμένοι, θα υπολείπονταν σε βαθμό προστασίας, καθώς δεν θα ήταν κατ' ανάγκη σε θέση να ανακτήσουν, σε περίπτωση ανάγκης, τις επίμαχες πληροφορίες.

26. Δεύτερον, ο πελάτης πρέπει να *αποκτά τον έλεγχο* των πληροφοριών που του παρέχονται κατά την έννοια του άρθρου 5. Αυτός είναι, κατά την άποψή μου, ο σκοπός της υποχρεώσεως για παροχή των πληροφοριών με «μόνιμο υπόθεμα». Αν πράγματι οι πληροφορίες κοινοποιούνταν στον πελάτη κατά τρόπο παροδικό, είναι προφανές ότι ο κατά την οδηγία βαθμός προστασίας του καταναλωτή θα μειωνόταν σημαντικά. Μόνο οσάκις οι πληροφορίες παραμένουν στη διάθεσή του κατά τρόπο αξιόπιστο και για επαρκές χρονικό διάστημα ο πελάτης μπορεί, εφόσον παραστεί ανάγκη, να τις χρησιμοποιήσει προκειμένου να προβάλει τα δικαιώματά του.

27. Οι ορισμοί της έννοιας «μόνιμο υπόθεμα», οι οποίοι περιλαμβάνονται στις λοιπές οδηγίες που προανέφερα, επιβεβαιώνουν ότι η προστασία του καταναλωτή αποτελεί τον σκοπό της προβλέψεως περί μόνιμου υποθέματος. Πράγματι, όπως προκύπτει, βασικό στοιχείο είναι η δυνατότητα του καταναλωτή να διατηρεί, να ανακτά και να αναπαράγει τις πληροφορίες για επαρκές χρονικό διάστημα.

10 — Βλ., για παράδειγμα, το γαλλικό κείμενο («le consommateur doit bénéficier des informations suivantes»), το αγγλικό («the consumer shall be provided with the following information»), το γερμανικό [«der Verbraucher muß (…) über folgende Informationen verfügen»], το ισπανικό («el consumidor deberá disponer de la información siguiente»), και το ολλανδικό [«moet de consument (…) beschikken over de volgende informatie»].

11 — Όπως παρατήρησε η Επιτροπή, η «παροχή» των πληροφοριών περί της οποίας γίνεται μνεία στην ίδια την παράγραφο 1 του άρθρου 5 αντιστοιχεί καθ' όλα στη «λήψη» που προβλέπει το πρώτο εδάφιο αυτής. Αλλάζει απλώς η οπτική γωνία: ο νομοθέτης αναφέρεται στον καταναλωτή όταν ομιλεί για «λήψη» και στον πωλητή/προμηθευτή των υπηρεσιών όταν ομιλεί για «παροχή».

28. Επιπλέον, όπως προκύπτει από την πάγια νομολογία του Δικαστηρίου, η προστασία του καταναλωτή αποτελεί έναν από τους δύο πυλώνες της οδηγίας. Ειδικότερα, το δικαίωμα υπαναχωρήσεως συνιστά ένα από τα βασικά μέσα διά των οποίων επιτυγχάνεται η προστασία, η δε οδηγία αποσκοπεί να διασφαλίσει ότι το δικαίωμα αυτό είναι αποτελεσματικό για τον καταναλωτή [12].

29. Πρέπει, επομένως, να εξακριβωθεί αν, στην παρούσα υπόθεση, οι πληροφορίες που προβλέπει το άρθρο 5 της οδηγίας παρέχονται στον πελάτη λαμβάνοντας υπόψη τις δύο προϋποθέσεις που μόλις επισήμανα. Θα εξετάσω στο σημείο αυτό την ικανοποίηση εκάστης εξ αυτών.

Γ — *Επί της αναγκαιότητας να «λαμβάνει» ο πελάτης τις πληροφορίες*

30. Όπως προανέφερα, για την τήρηση του άρθρου 5 της οδηγίας πρέπει ο πελάτης να «λαμβάνει» τις πληροφορίες, τούτο σημαίνει δε ότι πρέπει να περιέρχονται οι πληροφορίες σε αυτόν χωρίς να απαιτείται να ενεργήσει καθ' οιονδήποτε τρόπο προς τούτο.

31. Φρονώ συναφώς ότι, καθόσον καλείται ο πελάτης, για να μπορέσει να εμφανίσει τις αναγκαίες πληροφορίες, να κάνει κλικ σε σύνδεσμο εμφανιζόμενο στην ιστοσελίδα για τη σύναψη της συμβάσεως, δεν ικανοποιούνται πλήρως οι προϋποθέσεις του άρθρου 5. Πράγματι, μολονότι το να κάνει κανείς κλικ σε έναν σύνδεσμο δεν παρουσιάζει ιδιαίτερη δυσκολία, γεγονός παραμένει ότι η πράξη αυτή προϋποθέτει ηθελημένη ενέργεια του καταναλωτή, προσδίδοντάς του με τον τρόπο αυτό έναν «ενεργό» ρόλο. Αντιθέτως, όπως καταδείχθηκε, κατά το πνεύμα του άρθρου 5, πρέπει να περιέρχονται οι πληροφορίες αυτές στον καταναλωτή *ακόμη και χωρίς καμία ιδιαίτερη ενέργεια εκ μέρους του* (εξαιρουμένης, βεβαίως, εκείνης που έχει ως αποτέλεσμα τη σύναψη της συμβάσεως).

32. Επιβάλλεται, επίσης, η διαπίστωση ότι, στο πλαίσιο του ηλεκτρονικού εμπορίου, η παροχή στον πελάτη των απαιτούμενων κατά το άρθρο 5 της οδηγίας πληροφοριών χωρίς να χρειάζεται ο πελάτης να προβεί σε ιδιαίτερη ενέργεια, δεν παρουσιάζει, εν γένει, δυσκολίες. Κατά την άποψή μου, άλλωστε, είναι ιδιαίτερα σημαντικό το γεγονός ότι η ίδια η Content Services αποστέλλει στους πελάτες της, μετά τη σύναψη της συμβάσεως, ένα μήνυμα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου το οποίο περιλαμβάνει ειδικότερα την επιβεβαίωση της συνάψεως και τα αναγκαία στοιχεία (όνομα χρήστη και κωδικό προσβάσεως) για τη σύνδεσή τους στον δικτυακό τόπο. Είναι σαφές, όμως, εκ των ανωτέρω, ότι, για παράδειγμα, δεν θα ήταν δύσκολο για την εταιρία αυτή από τεχνικής απόψεως να περιλάβει στο εν λόγω μήνυμα και τις πληροφορίες που απαιτεί το άρθρο 5.

33. Η παροχή στις επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στο ηλεκτρονικό εμπόριο της δυνατότητας να επιβάλλουν στους πελάτες τους την εκτέλεση συγκεκριμένης ενέργειας ώστε να έχουν πρόσβαση στις κατά το άρθρο 5 της οδηγίας πληροφορίες, ακόμα και σε περίπτωση που απαιτείται μόνο η χρησιμοποίηση ενός συνδέσμου εμφανιζόμενου κατά τον χρόνο συνάψεως της συμβάσεως, ενέχει τον κίνδυνο ενδεχόμενων καταχρήσεων. Είναι πράγματι σαφές ότι, καίτοι το να κάνει κανείς κλικ σε έναν σύνδεσμο αποτελεί μία πράξη όλως κοινότοπη, για κάθε χρήστη του Διαδικτύου, δεν είναι όλοι οι χρήστες σε θέση να αντιληφθούν, κατά τον χρόνο συνάψεως της συμβάσεως, την ανάγκη να κάνουν κλικ στον σύνδεσμο για να μπορέσουν, εφόσον παραστεί ανάγκη, να προστατεύσουν καλύτερα στο μέλλον τα δικαιώματά τους.

34. Στην παρούσα υπόθεση, δεν πληρούται επομένως η μία από τις δύο αναγκαίες προϋποθέσεις για να διασφαλισθεί η συμμόρφωση προς το άρθρο 5 της οδηγίας. Τούτο θα αρκούσε ήδη για να δοθεί λυσιτελής απάντηση στο αιτούν δικαστήριο. Για λόγους πληρότητας, όμως, θα εξετάσω και τη δεύτερη από τις δύο προϋποθέσεις που προβλέπει η προαναφερθείσα διάταξη.

12 — Βλ., για παράδειγμα, αποφάσεις της 3ης Σεπτεμβρίου 2009, C-489/07, Messner (Συλλογή 2009, σ. I-7315, σκέψη 19), και της 15ης Απριλίου 2010, C-511/08, Handelsgesellschaft Heinrich Heine (Συλλογή 2010, σ. I-3047, σκέψη 54).

Δ — *Επί της αναγκαιότητας οι αποστελλόμενες πληροφορίες να τίθενται υπό τον έλεγχο του πελάτη*

35. Η δεύτερη επιβαλλόμενη από το άρθρο 5 απαίτηση συνδέεται, όπως προαναφέρθηκε, με την έννοια του «μόνιμου υποθέματος»: η υποχρέωση παροχής των πληροφοριών με μόνιμο υπόθεμα αντιστοιχεί στην απαίτηση για παροχή στον καταναλωτή των πληροφοριών με τέτοιο τρόπο ώστε να μπορεί να τις χρησιμοποιήσει, εφόσον παραστεί ανάγκη, προκειμένου να προβάλει τα δικαιώματά του.

36. Όπως προεκτέθηκε, ο νομοθέτης, σε άλλα νομοθετικά κείμενα, όρισε την έννοια «μόνιμο υπόθεμα», οι δε ορισμοί αυτοί, καίτοι δεν μπορούν να τύχουν αυτόματης εφαρμογής εν προκειμένω, μπορούν πάντως να είναι χρήσιμοι. Πράγματι, δεν μπορεί να υποστηριχθεί ότι οι ορισμοί αυτοί αφορούν έννοια διαφορετική από τη χρησιμοποιούμενη στην οδηγία 97/7/ΕΚ[13].

37. Ειδικότερα, από τους ορισμούς αυτούς απορρέουν ορισμένες βασικές αρχές, και συγκεκριμένα η δυνατότητα του πελάτη: α) να αποθηκεύσει ή άλλως να διατηρήσει τις πληροφορίες· β) να έχει πρόσβαση στις πληροφορίες, χωρίς αυτές να μεταβάλλονται, για «επαρκές» χρονικό διάστημα· γ) να αναπαραγάγει τις πληροφορίες χωρίς τροποποιήσεις.

38. Τίθεται, επομένως, το ερώτημα αν μία ιστοσελίδα μπορεί —και υπό ποιες προϋποθέσεις— να αποτελέσει «μόνιμο υπόθεμα» κατά την έννοια της οδηγίας. Όπως προεκτέθηκε, πράγματι, η Content Services καθιστά διαθέσιμες τις πληροφορίες στους πελάτες της μόνο σε μία σελίδα του δικτυακού τόπου opendownload.de.

39. Το Δικαστήριο δεν είχε έως τώρα την ευκαιρία να αποφανθεί σχετικά με την έννοια του μόνιμου υποθέματος. Προσφάτως, πάντως, το Δικαστήριο ΕΖΕΣ αντιμετώπισε το ζήτημα και αποφάνθηκε σχετικώς με απόφαση του Ιανουαρίου 2010[14]. Με την απόφαση αυτή, το Δικαστήριο ΕΖΕΣ διαπίστωσε ότι, κατ' αρχήν, ένας δικτυακός τόπος μπορεί να θεωρηθεί μόνιμο υπόθεμα, υπό τον όρο ότι τηρούνται τρεις σωρευτικές προϋποθέσεις. Πρώτον, ο τόπος αυτός πρέπει να παρέχει στον καταναλωτή τη δυνατότητα να αποθηκεύει τις πληροφορίες που έλαβε. Δεύτερον, η αποθήκευση αυτή πρέπει να διασφαλίζεται για μεγάλο χρονικό διάστημα: δεν μπορεί να προσδιορισθεί εν γένει το διάστημα κατά το οποίο πρέπει να διατηρείται αυτή η αποθήκευση, αλλά πρέπει να προσδιορίζεται κατά περίπτωση. Τέλος, πρέπει να διασφαλίζεται, για την προστασία του πελάτη, το αμετάβλητο των πληροφοριών εκ μέρους του παρέχοντος αυτές.

40. Προσωπικά, φρονώ ότι οι σκέψεις που ανέπτυξε το Δικαστήριο ΕΖΕΣ στην απόφαση που μόλις προανέφερα είναι εν πολλοίς αποδεκτές.

41. Είναι σαφές ότι δεν μπορεί να αποκλεισθεί, κατ' αρχήν, ότι πράγματι μία ιστοσελίδα δύναται να πληροί τις αναγκαίες προϋποθέσεις ώστε να θεωρηθεί μόνιμο υπόθεμα κατά την έννοια της οδηγίας. Ο ορισμός του μόνιμου υποθέματος στην οδηγία 2002/92/ΕΚ, όπως προεκτέθηκε, προβλέπει, για παράδειγμα, ρητώς ότι, εφόσον πληρούνται οι προβλεπόμενες από τον ίδιο τον ορισμό προϋποθέσεις, ένας δικτυακός τόπος μπορεί να χαρακτηρισθεί μόνιμο υπόθεμα· δεν ισχύει, όμως, υπέρ των δικτυακών τόπων, τεκμήριο συμμορφώσεως προς τις απαιτήσεις της διατάξεως, σε αντίθεση προς ό,τι συμβαίνει, για παράδειγμα, όσον αφορά τα CD-ROM και τα μηνύματα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου. Ως εκ τούτου, θα πρέπει σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση να εξακριβώνεται αν ο δικτυακός τόπος έχει τουλάχιστον τα αναγκαία χαρακτηριστικά.

13 — Βλ. υποσημείωση 5, ανωτέρω.

14 — Δικαστήριο ΕΖΕΣ, απόφαση της 27ης Ιανουαρίου 2010, E-4/09, Inconsult Anstalt. Η απόφαση αφορά, συγκεκριμένα, την οδηγία 2002/92/ΕΚ. Όπως ανέφερα ανωτέρω, δεν μπορεί να υποστηριχθεί, όμως, ότι η έννοια του «μόνιμου υποθέματος» που περιέχεται σε αυτή διαφέρει από την έννοια της οδηγίας 97/7/ΕΚ.

42. Τέτοια χαρακτηριστικά είναι εκείνα τα οποία, όπως επισήμανα ανωτέρω, καθιστούν δυνατό να διασφαλιστεί ότι οι πληροφορίες *τίθενται υπό τον έλεγχο του πελάτη και όχι πλέον εκείνου που τις παρέχει.* Όπως ορθώς παρατήρησε το Δικαστήριο ΕΖΕΣ, τούτο προϋποθέτει ότι οι πληροφορίες μπορούν να αποθηκευθούν από τον πελάτη για επαρκώς μεγάλο χρονικό διάστημα ώστε να είναι σε θέση να προβάλει τα δικαιώματά του, χωρίς να είναι δυνατή η τροποποίησή τους εκ μέρους του παρέχοντος την υπηρεσία.

43. Η τεχνική μέθοδος με την οποία μπορεί τούτο να υλοποιηθεί πρέπει να αξιολογείται κατά περίπτωση και δεν εναπόκειται βεβαίως στο Δικαστήριο να την προσδιορίσει. Γεγονός, όμως, παραμένει ότι μία κοινή ιστοσελίδα, όπως η σελίδα μέσω της οποίας η Content Services παρέχει τις πληροφορίες στους πελάτες της, δεν ικανοποιεί τις προβλεπόμενες απαιτήσεις. Εκ της φύσεώς της, πράγματι, μια απλή ιστοσελίδα δεν βρίσκεται υπό τον έλεγχο του χρήστη που τη συμβουλεύεται, αλλά του δημοσιεύοντος αυτή, ο οποίος μπορεί, κατά βούληση, να την τροποποιήσει ή να την καταργήσει ανά πάσα στιγμή. Το γεγονός ότι ο καταναλωτής μπορεί ενδεχομένως να ενεργήσει ώστε να εκτυπώσει ή να αποθηκεύσει τη σελίδα προ της τροποποιήσεώς της δεν αλλάζει την κατάσταση: στην περίπτωση αυτή, πράγματι, το μόνιμο υπόθεμα (το εκτυπωμένο ή αποθηκευμένο κείμενο της σελίδας) *δημιουργείται από τον καταναλωτή,* και όχι από τον πωλητή, όπως αντιθέτως προβλέπει η οδηγία.

44. Κατά συνέπεια, ο δικτυακός τόπος της εταιρίας Content Services δεν ικανοποιεί τις απαιτήσεις του άρθρου 5 της οδηγίας ούτε όσον αφορά τη φύση του υποθέματος μέσω του οποίου οι πληροφορίες παρέχονται στον καταναλωτή.

45. Ολοκληρώνοντας, πάντως, επιβάλλεται να σημειώσω ότι, καίτοι δεν μπορεί να αποκλεισθεί εν γένει ότι μία ιστοσελίδα συνιστά «μόνιμο υπόθεμα» κατά την έννοια της οδηγίας, δεν αποκλείεται να δημιουργούνται προβλήματα από τον ορισμό του τρόπου με τον οποίο οι πληροφορίες που περιλαμβάνονται σε μία ιστοσελίδα είναι δυνατό να «ληφθούν» από τον καταναλωτή, όπως προβλέπει το άρθρο 5. Όπως προεκτέθηκε, πράγματι, η διάταξη αυτή ορίζει ότι οι πληροφορίες παρέχονται στον πελάτη χωρίς να απαιτείται οποιαδήποτε ενέργεια αυτού. Πάντως, πρέπει να επαληθευτεί με προσοχή η συμμόρφωση προς την οδηγία της πρακτικής ενός πωλητή ο οποίος αποστέλλει στον πελάτη, μετά τη σύναψη της συμβάσεως, μήνυμα ηλεκτρονικού ταχυδρομείου το οποίο περιλαμβάνει, με τη σειρά του, σύνδεσμο προς ιστοσελίδα που περιλαμβάνει τις πληροφορίες: σε αυτή την περίπτωση, πράγματι, καίτοι γίνεται δεκτό ότι η ιστοσελίδα αποτελεί «μόνιμο υπόθεμα», κατ' ουσία εξαρτάται η πρόσβαση στις πληροφορίες από μία *ενέργεια* του καταναλωτή (κλικ στον σύνδεσμο που του εστάλη). Ανεξαρτήτως της νομικής εκτιμήσεως μίας παρόμοιας καταστάσεως, γεγονός παραμένει ότι είναι, αντιθέτως, απλούστερο και ασφαλώς σύμφωνο προς το πνεύμα της οδηγίας να περιλαμβάνονται οι πληροφορίες *απευθείας στο κείμενο* του μηνύματος ηλεκτρονικού ταχυδρομείου[15]. Σε κάθε περίπτωση, επαναλαμβάνω, δεν μπορεί να αποκλειστεί εκ των προτέρων ότι είναι δυνατό να υπάρξουν συγκεκριμένοι τρόποι με τους οποίους οι πληροφορίες που παρέχονται σε έναν δικτυακό τόπο μπορούν να ικανοποιήσουν και τις δύο απαιτήσεις του άρθρου 5 της οδηγίας.

15 — Παρατηρείται ότι, ανάλογα με τη χρησιμοποιούμενη από τον καταναλωτή μορφή υπηρεσίας ηλεκτρονικού ταχυδρομείου και τον τρόπο με τον οποίο ο καταναλωτής έχει πρόσβαση σε αυτήν, μήνυμα αποστελλόμενο μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου μπορεί, επίσης, να μην τελεί υπό τον πλήρη έλεγχο του πελάτη που λαμβάνει τις πληροφορίες. Αναφέρομαι στην περίπτωση κατά την οποία μία υπηρεσία προσφέρει τη δυνατότητα αναγνώσεως των μηνυμάτων ηλεκτρονικού ταχυδρομείου μόνο μέσω μίας διεπαφής ιστού, χωρίς δυνατότητα χρήσεως πρωτοκόλλων (IMAP, POP, κ.λπ.) που επιτρέπουν στον χρήστη να μεταφέρει ένα ή περισσότερα αντίγραφα των μηνυμάτων σε προσωπικά του ηλεκτρονικά μέσα (υπολογιστή, smartphone, κ.λπ.). Η αντίθετη άποψη είναι σε κάθε περίπτωση αβάσιμη. Η ίδια η φύση της υπηρεσίας ηλεκτρονικού ταχυδρομείου *σκοπεί στη διαβίβαση προσωπικών μηνυμάτων στους χρήστες*: το ενδεχόμενο ένας χρήστης να απολέσει τον έλεγχο των μηνυμάτων του θα πρέπει να οφείλεται, αν όχι σε ηθελημένη πράξη του ίδιου του χρήστη, στον φορέα που παρέχει την υπηρεσία ηλεκτρονικού ταχυδρομείου, και όχι στον πωλητή που απέστειλε τις πληροφορίες μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου στον πελάτη του. Δεν είναι δυνατό να καλείται ο πωλητής να αποφεύγει ένα μέσο επικοινωνίας μόνο για τον λόγο ότι ο πελάτης του πιθανώς δεν μπορεί να το χρησιμοποιήσει ορθώς ή δεν έχει επιλέξει αξιόπιστο παρέχοντα υπηρεσίες.

Ε — *Σύνοψη*

46. Συνοψίζοντας όσα εξέθεσα ανωτέρω, καταλήγω ότι, στην υπόθεση της κύριας δίκης, ο τρόπος παρουσιάσεως στον πελάτη των πληροφοριών δεν ικανοποιεί τις απαιτήσεις του άρθρου 5 της οδηγίας. Ειδικότερα, το γεγονός ότι παρέχονται στον πελάτη οι πληροφορίες μόνο μέσω ιστοσελίδας, στην οποία μπορεί να αποκτήσει πρόσβαση κάνοντας κλικ σε σύνδεσμο εμφανιζόμενο κατά τον χρόνο συνάψεως της συμβάσεως, δεν επιτρέπει ούτε ο πελάτης να «λαμβάνει» τις πληροφορίες ούτε οι πληροφορίες να του παρέχονται με «μόνιμο υπόθεμα».

V – Πρόταση

47. Για τους ανωτέρω εκτεθέντες λόγους, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει ως εξής στο προδικαστικό ερώτημα του Oberlandesgericht Wien:

«Δεν πληροί τις απαιτήσεις του άρθρου 5, παράγραφος 1, της οδηγίας 97/7/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 20ής Μαΐου 1997, για την προστασία των καταναλωτών κατά τις εξ αποστάσεως συμβάσεις, η διάθεση των απαιτούμενων από την προαναφερθείσα διάταξη πληροφοριών σε ιστοσελίδα όπου ο πελάτης μπορεί να έχει πρόσβαση επιλέγοντας έναν υπερσύνδεσμο (link) ο οποίος εμφανίζεται κατά τον χρόνο συνάψεως της συμβάσεως».